

โครงการวิจัย

“การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

รายงานผลการวิจัย

เล่มที่ 5

รายงานกิจกรรมเชิงพัฒนา
ของโครงการวิจัย

และ

รายงานบทวิเคราะห์เครือข่าย
ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย

ได้รับทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สารบัญ

	หน้า
รายงานกิจกรรมเชิงพัฒนาของโครงการวิจัย	1
ตารางสรุปรายงานกิจกรรมของโครงการวิจัย	8
รายงานบทวิเคราะห์เครือข่ายผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย	14

รายงานกิจกรรมเชิงพัฒนาของโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย”

ตลอดระยะเวลา 3 ปี ของการทำวิจัย (4 มกราคม 2542 – 3 มกราคม 2545) ของโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นั้น โครงการฯ มิได้ดำเนินการแต่เฉพาะการวิจารณ์การวิจารณ์ศิลปะแขนงต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่ยังจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการและกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวทางการวิจารณ์ในสังคมควบคู่ไปเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยด้วย กิจกรรมต่าง ๆ ที่โครงการฯ จัดขึ้นมีหลายลักษณะดังได้แสดงไว้ในตารางสรุปกิจกรรมการวิจารณ์ของโครงการ (ที่แนบมาเป็นส่วนท้ายของรายงานฉบับนี้)

กิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงแรกของการวิจัย คือ การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การวิจารณ์” ในสาขาต่าง ๆ เพื่อกระตุ้น สร้างศักยภาพภาพและพัฒนาการในเกิดในศิลปะทุกสาขา กิจกรรมการวิจารณ์ที่จัดนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้สัมผัสกับงานศิลปะต้นแบบทั้งที่เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นแล้ว และที่โครงการฯ สนับสนุนให้ศิลปินสร้างงานขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นตัวอย่างในการวิจารณ์ การที่ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้สัมผัสกับงานศิลปะโดยตรงจะส่งผลกระตุ้นความคิดเชิงวิจารณ์ต่อผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะงานศิลปะที่สร้างใหม่ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในข้อ 1 และ 3 ของตารางสรุปกิจกรรมของโครงการวิจัย)

จากการดำเนินงานในช่วงแรกทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงข้อจำกัดสำคัญในการวิจารณ์ศิลปะ ทั้งในเรื่องพื้นฐานความรู้เชิงศิลปะ ศักยภาพทางการวิจารณ์และทัศนคติต่อการวิจารณ์ของคนในวงการศิลปะแต่ละแขนงไม่เท่ากัน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยบางสาขาจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเสริมบางอย่างเพื่อช่วยสร้างความรู้พื้นฐานทางศิลปะและเสริมสร้างศักยภาพทางการวิจารณ์ให้เกิดขึ้นก่อน อาทิ การจัดสัมมนา บรรยายและเสวนาต่าง ๆ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเพื่อมาให้ความรู้ในศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสาขาสังคีตศิลป์นั้นจำเป็นต้องจัดเสวนาและบรรยายในเรื่องดนตรีไทยและดนตรีคลาสสิกตะวันตกขึ้นหลายครั้ง เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพในการวิจารณ์ให้เกิดขึ้นในสังคม จนสามารถที่จะพัฒนาความสามารถอันนั้นไปจนถึงระดับให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในสังคม (ดูรายละเอียดในเรื่องนี้ในข้อ 4 ของตารางสรุปกิจกรรมของโครงการวิจัย)

คณะผู้วิจัยมิได้จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจทางด้านการวิจารณ์เฉพาะในนิสิตนักศึกษา ครูอาจารย์ และหมู่ผู้รักศิลปะเท่านั้น หากแต่จัดจัดการเสวนาร่วมกับศิลปินและนักวิจารณ์ในแต่ละสาขา เพื่อพิจารณาร่วมกันถึงทิศทางการวิจารณ์ ปัญหาและอุปสรรคใน

การวิจารณ์ รวมไปถึงแนวทางการพัฒนาการวิจารณ์ในแต่ละสาขา ซึ่งการเสวนาดังกล่าวก่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมืออันดีระหว่างกันมากขึ้น (ดูรายละเอียดในเรื่องนี้ในข้อ 2 ของตารางสรุปกิจกรรมของโครงการวิจัย)

การที่ได้เผยแพร่กิจกรรมต่างๆในหลายลักษณะนั้น ก็เป็นเพราะปรารถนาที่จะให้การวิจารณ์แพร่หลายไปสู่สังคมในวงกว้างขึ้น เพื่อเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นและก่อให้เกิดวัฒนธรรมการวิจารณ์ที่ชัดเจนและกว้างขวางขึ้นในสังคม การเผยแพร่กิจกรรมดังกล่าว อาจจำแนกได้เป็นประเภทดังนี้

1. **การจัดทำ Home-page โครงการ** ซึ่งประกอบไปด้วยรายละเอียดต่างๆของโครงการ อาทิ ประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการวิจัย และผลที่คาดว่าจะได้รับ ทั้งยังมีข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆที่โครงการจัดขึ้น นอกจากนี้ ผู้สนใจยังสามารถอ่านบทวิจารณ์ของผู้วิจัยที่เขียนลงในนิตยสารและหนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ได้ด้วย
2. **การจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์โครงการ** เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการให้เป็นที่รู้จักทั้งในวงการศิลปะ วงการวิชาการ และในหมู่ผู้สนใจทั่วไป ซึ่งแผ่นพับประชาสัมพันธ์ที่จัดทำขึ้นนั้น มีทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นับได้ว่าแผ่นพับนับเป็นสื่อที่สะดวกที่สุดในการเผยแพร่กิจกรรมของโครงการ โดยเฉพาะเมื่อหัวหน้าโครงการและผู้วิจัยทั้ง 4 สาขาได้มีโอกาสไปร่วมประชุมวิชาการหรือได้รับเชิญไปอภิปราย/บรรยาย ทั้งในและต่างประเทศ
3. **การจัดทำจดหมายข่าว** เพื่อแจ้งข่าวและประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆของโครงการ รวมทั้งเผยแพร่กิจกรรมการวิจัยเป็นระยะๆไปยังผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการทุกท่าน ซึ่งจดหมายข่าวนี้จะออกทุกๆ 2 เดือน และเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างเครือข่ายของผู้สนใจกิจกรรมการวิจารณ์
4. **การเขียนบทวิจารณ์ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย** ลงพิมพ์ในนิตยสารรายสัปดาห์และหนังสือพิมพ์รายวันอย่างสม่ำเสมอ เพราะนอกจากจะเขียนเพื่อเป็นตัวอย่างและกระตุ้นให้เกิดการเขียนบทวิจารณ์ที่มีพลังปัญญามากขึ้นในสังคมแล้ว วัตถุประสงค์ทางอ้อมอีกด้านที่โครงการคาดหวังไว้คือ บทวิจารณ์ของผู้วิจัยดังกล่าวจะช่วยให้โครงการเป็นที่รู้จักในวงกว้างยิ่งขึ้น
5. **การประชาสัมพันธ์โครงการผ่านทางสื่อวิทยุ** โครงการได้รับความร่วมมืออย่างดีจากสถานีวิทยุจุฬาฯ FM. 101.5 และ สถานีวิทยุ อสมท. FM 107 ที่ช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆของโครงการ อาทิ การจัดเสวนา/สัมมนา และการจัดประชุมประจำปี

6. การประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้เอื้อเพื่อจัดทำรายการเผยแพร่กิจกรรมของโครงการวิจัยออกอากาศในรายการ“แฉวงวรรณกรรมเป็นเวลา 30 นาที
7. การประชาสัมพันธ์ผ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสารและหนังสือพิมพ์หลายฉบับให้ความเอื้อเพื่ออย่างต่อเนื่องในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆของโครงการ

ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมของโครงการฯในเกือบทุกครั้งจะจัดทำแบบประเมินผล เพื่อตรวจสอบความต้องการและปฏิกิริยาย้อนกลับของผู้เข้าร่วมสัมมนาที่มีต่อกิจกรรมของโครงการฯ ซึ่งข้อเรียกร้องและข้อเสนอแนะต่างๆ ของผู้เข้าร่วมสัมมนาจากทุกสาขาในหลายๆครั้ง มีข้อเสนอและข้อเรียกร้องที่จัดได้ว่าพ้องกันในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การเรียกร้องตำราพื้นฐานทางศิลปะแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดีศึกษา, ประวัติศาสตร์ศิลป์, ประวัติและพัฒนาการของศิลปะการละคร, ดนตรีศึกษาทั้งนี้เนื่องจากผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าตนขาดความรู้พื้นฐานและขาดองค์ความรู้ในศิลปะแขนงต่างๆ ที่จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเข้าใจศิลปะดังกล่าว เพราะหากมีความเข้าใจพื้นฐานในศิลปะนั้นๆ ดีแล้ว อาจสามารถพัฒนาความเข้าใจไปสู่การเข้าถึงและการวิจารณ์ได้ไม่ยากนัก
2. การเรียกร้องต่อวงวิชาการไทย ให้ผลิตตำราเกี่ยวกับทฤษฎีศิลปะแขนงต่างๆ อันรวมไปถึงทฤษฎีวิจารณ์ด้วย ซึ่งตำราดังกล่าวควรที่จะผลิตให้มากขึ้นและก้าวหน้า วิทยาการสากลให้มากขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน การสร้างและการพัฒนาการวิจารณ์ในสังคม
3. การเรียกร้องให้มีการจัดกิจกรรมในลักษณะการสัมมนาปฏิบัติการ ดังเช่นที่โครงการจัดขึ้น อย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อสร้างความมั่นใจและสร้างความเชี่ยวชาญในการวิจารณ์
4. การเรียกร้องให้มีการเพิ่มพื้นที่ในการวิจารณ์ ทั้งนี้เพราะผู้สนใจจำนวนหนึ่งมีความปรารถนาที่จะเป็นนักวิจารณ์และพร้อมที่จะสร้างงานวิจารณ์ หากแต่สังคมปัจจุบันขาดเวทีในการลงพิมพ์บทวิจารณ์ โดยเฉพาะบทวิจารณ์ของนักวิจารณ์หน้าใหม่ด้วยเหตุนี้ หากมีการเพิ่มพื้นที่ในการวิจารณ์อาจช่วยสร้างโอกาสและสร้างความชำนาญในการวิจารณ์ พร้อมทั้งสร้างและพัฒนานักวิจารณ์รุ่นใหม่ให้แก่สังคมได้

ข้อเรียกร้องต่างๆที่ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่เรียกร้องจากโครงการฯส่วนหนึ่งเป็นเพราะการวิจารณ์ในสังคมประสบปัญหาในหลายประการ ซึ่งเหตุผลเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยยังประสบปัญหาในการพัฒนาให้การวิจารณ์กลายเป็นกิจสาธารณะและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมลายลักษณ์ ปัญหาที่โครงการพบมีหลายประการ ดังนี้

1. ปัญหาเชิงวัฒนธรรมที่ว่า การวิจารณ์แบบไทยยังไม่พร้อมที่จะปรับตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมลายลักษณ์ และคงไม่อยู่ในฐานะที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสังคมได้ในช่วงระยะเวลาอันสั้น
2. การขาดความแข็งแกร่งทางวิชาการและการขาดความรู้พื้นฐานทางการวิจารณ์ ที่จะเอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมการวิจารณ์ ทั้งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมมีศักยภาพในการวิจารณ์อยู่ หากขาดฐานทางวิชาการที่จะสนับสนุนการถ่ายทอดความคิดเชิงวิจารณ์เหล่านั้น โดยเฉพาะในสาขาสังคีตศิลป์ของไทย ที่คนในสังคมส่วนใหญ่ขาดความรู้พื้นฐานทางดนตรี จนทำให้การฟังและการวิจารณ์ดนตรีกลายเป็นกิจกรรมของผู้รู้จำนวนน้อย
3. การขาดความเชื่อมโยงกับสาธารณชนในวงกว้าง วงการจึงยังขาดกิจกรรมการวิจารณ์ที่น่าจะก่อตัวขึ้นมาได้จากรากฐานของงานต้นแบบที่ทรงคุณภาพอันน่าที่จะท้าทายให้เกิดปฏิกิริยาในเชิงวิจารณ์ได้
4. วงการศิลปะไทยอ่อนแอในสองด้าน คือ ทั้งฝ่ายผู้ปฏิบัติและฝ่ายวิชาการ ทั้งนี้เพราะผู้ปฏิบัติยังอ่อนประสบการณ์ทั้งในด้านความรู้ด้านการวิจารณ์และในการแสดงออกซึ่งทัศนะวิจารณ์ ในขณะที่ฝ่ายวิชาการก็อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับจากผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีความเคลือบแคลงว่าฝ่ายวิชาการขาดความรู้สึกที่ลึกซึ้งพอในเรื่องของการสร้างสรรค์
5. ศักยภาพทางการวิจารณ์ สำหรับในสังคมปัจจุบันเป็นยุคที่การอ่านและการเขียนกำลังถดถอยลง ซึ่งนับเป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งต่อการที่จะสร้างงานวิจารณ์ลายลักษณ์ที่มีคุณภาพขึ้นมาในสังคม

อย่างไรก็ดี กิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้นตลอดระยะเวลาในการวิจัยนั้น มีผลต่อการกระตุ้นและพัฒนาการวิจารณ์ศิลปะในแขนงต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในประชาคมศิลปะและประชาคมการวิจารณ์ศิลปะ สำหรับความสำเร็จที่โครงการคิดว่าช่วยก่อให้เกิดความตื่นตัวและเกิดการพัฒนาในวงการวิจารณ์ศิลปะมีหลายลักษณะ ดังนี้

1. การสร้างองค์ความรู้ทางการวิจารณ์ กิจกรรมต่างๆ ที่โครงการฯ จัดทำขึ้นส่วนใหญ่จัดทำเพื่อสนองความต้องการของคนส่วนหนึ่งที่เรียกร้องคือ ความรู้ทางการวิจารณ์ อันรวมไปถึงความรู้พื้นฐานในศิลปะแขนงต่างๆ อาทิ ความรู้พื้นฐานทางดนตรี ทั้งในส่วนที่เป็นดนตรีไทยและดนตรีคลาสสิกตะวันตก การจัดทำสรณิพนธ์บทวิจารณ์พร้อมบทวิเคราะห์ในศิลปะทั้ง 4 สาขา, การสัมมนาเชิงปฏิบัติการวิจารณ์ศิลปะแขนงต่างๆ, การบรรยายและการเสวนาต่างๆ โดยเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเพื่อมาให้ความรู้ในศิลปะแขนงต่างๆ
2. การสร้างเครือข่ายในการวิจารณ์ ผู้ที่เป็นเครือข่ายของโครงการทุกท่านล้วนเป็นผู้ที่เคยเข้าร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ของโครงการมาแล้วทั้งสิ้น ทั้งนี้ โครงการได้สร้าง

- เครือข่ายในหลายรูปแบบ อาทิ การส่งจดหมายข่าวโครงการ, การจัดทำ Home-page โครงการ ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น
3. การสร้างความเข้าใจเรื่องศิลปะสองทางให้แก่กันและการวิจารณ์สองทางให้แก่กัน การประชุมประจำปี ของโครงการฯทั้งในปี 2542 และ 2543 นั้น ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านได้มีโอกาสได้สัมผัสกับงานศิลปะต้นแบบทั้ง 4 สาขา ซึ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่ยอมรับว่าการได้สัมผัสกับงานต้นแบบโดยตรง นับเป็นประสบการณ์สุดที่ช่วยให้สัมผัสกับพลังของงานได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังช่วยปลูกและกระตุ้นเร้าให้เกิดความรู้สึกอาจจะแสดงความรู้สึกและวิจารณ์ แม้ว่าการวิจารณ์นับอาจเริ่มต้นจากอึดวิสัยก่อนก็ตาม นอกจากนี้ การวิจารณ์ที่เป็นแบบ “มนุษย์สัมผัสมนุษย์” ช่วยสร้างและก่อให้เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเอง ซึ่งส่งผลกระตุ้นเร้าให้กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ การได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการวิจารณ์งานศิลปะกับผู้เข้าร่วมสัมมนาที่มีความเชี่ยวชาญต่างสาขากัน ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวนอกจากจะช่วยสร้างความเข้าใจและมุมมองใหม่ ๆ ในการวิจารณ์และชมงานศิลปะให้แก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่านแล้ว ยังช่วยให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้มีโอกาสสัมผัสและเข้าใจแนวคิดเรื่องศิลปะสองทางให้แก่กันและการวิจารณ์สองทางให้แก่กันอย่างชัดเจนและลุ่มลึกมากขึ้น
 4. การสร้างวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ กิจกรรมต่างๆที่โครงการจัดขึ้นส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิจารณ์งานต้นแบบ ทั้งในลักษณะการวิจารณ์แบบมุขปาฐะหรือการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์ นอกจากจะฝึกให้ผู้เข้าร่วมสัมมนากล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและวิจารณ์งานแล้ว ยังฝึกให้เป็นผู้เปิดใจกว้างและยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่นด้วย ซึ่งนับว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างและส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ขึ้นจริงๆ แม้ว่าจะเป็น การวิจารณ์กลุ่มเล็กๆก็ตาม ทั้งนี้โครงการฯเห็นว่า ในบรรยากาศเป็นกันเองและเป็นมิตรจะกระตุ้นและก่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ได้ไม่ยากนัก
 5. การสร้างประชาคมการวิจารณ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของโครงการมีทั้งที่เป็นศิลปิน นักวิจารณ์ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป แม้ว่าปริมาณของผู้เข้าร่วมในแต่ละกลุ่มจะต่างกัน แต่บรรยากาศการวิจารณ์ที่เกิดขึ้นในกิจกรรมต่าง นับว่ามีส่วนในการช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น เนื่องจากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างคนกลุ่มต่างๆที่เขาร่วมสัมมนานับเป็นการสร้างความสัมพันธ์สายตรงในชนบทมุขปาฐะ และก่อให้เกิดประชาคมการวิจารณ์กลุ่มเล็กๆเกิดขึ้นในสังคม
 6. การสร้างนักวิจารณ์รุ่นใหม่ แม้ว่าโครงการฯไม่สามารถที่จะสร้างนักวิจารณ์รุ่นใหม่ในขอบข่ายที่คาดหวังไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการ หากแต่กิจกรรมต่างๆของ

โครงการได้ช่วยสร้างความเข้าใจและให้ข้อมูลพื้นฐานทางการวิจารณ์ สนับสนุนและกระตุ้นเร้าให้เกิดความสนใจในหมู่ผู้รักและปรารถนาจะเป็นนักวิจารณ์มากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาการวิจารณ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมลายลักษณ์นับเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยเวลาในการพัฒนา เนื่องจากโครงการวิจัยมีบุคคลจำนวนน้อย จึงมีอาจสร้างผลกระทบที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ การดำเนินงานที่ต่อเนื่องอันจะส่งผลกระทบในวงกว้างจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากสถาบันการศึกษาที่จะส่งเสริมและสร้างความมั่นใจในการเกณฑ์และองค์ความรู้ทางการวิจารณ์ รวมทั้งเป็นสถานที่ที่จะฝึกและสร้างความมั่นใจในการวิจารณ์ของนักวิจารณ์รุ่นใหม่ได้ ซึ่งผลในระยะยาวจะเกิดขึ้นไม่ยาก หากมีการนำผลการวิจัยไปบูรณาการเข้ากับกระบวนการศึกษาอันรวมถึงการศึกษาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วย นอกจากนี้ ยังจะต้องอาศัยความร่วมมือจากสื่อต่างๆที่จะเวทีในการเผยแพร่บทวิจารณ์ต่างๆออกไปสู่ผู้อ่านทั่วไป

สำหรับความมุ่งหวังที่จะพัฒนาการวิจารณ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมลายลักษณ์และการพัฒนาวัฒนธรรมการวิจารณ์ให้เกิดขึ้นและเติบโตในสังคมไทย อาจต้องอาศัยกิจกรรมต่อเนื่องในหลายลักษณะ ในการตัวกระตุ้นและเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจตลอดจนศักยภาพทางการวิจารณ์ให้กับคนส่วนใหญ่ของสังคม ซึ่งกิจกรรมต่อเนื่องดังกล่าวอาจจัดทำให้หลายรูปแบบ อันได้แก่

1. การสร้างตำราพื้นฐานทางศิลปะสาขาต่างๆ
2. การสร้างตำราการวิจารณ์และทฤษฎีการวิจารณ์เบื้องต้น
3. การจัดกิจกรรมการวิจารณ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจจะต้องเป็นการ "ฝึกอบรมอย่างเข้ม" ที่อาจต้องใช้เวลาในการฝึกฝนอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานนับเดือน เพื่อช่วยพัฒนาศักยภาพทางกาสรวิจารณ์ให้ได้ผลการเต็มที่และสมบูรณ์
4. การจัดทำวารสารการวิจารณ์ ซึ่งอาจเป็นวารสารที่ไม่หวังผลกำไร แต่มุ่งเสนองานวิจารณ์ที่มีคุณภาพ เพื่อเป็นแบบอย่างหรือเป็นตัวอย่างให้กับนักวิจารณ์รุ่นใหม่หรือผู้สนใจการวิจารณ์ นอกจากนี้วารสารดังกล่าวอาจเปิดพื้นที่ในการวิจารณ์ เพื่อเป็นประเด็นเวทีวิจารณ์ สำหรับนักวิจารณ์รุ่นใช้เป็นที่เสนอผลงานวิจารณ์และพัฒนาศักยภาพทางการวิจารณ์ให้ดีขึ้น
5. การปรับการวิจารณ์ให้เป็นกิจสาธารณะ ที่สามารถเผยแพร่การวิจารณ์ไปสู่มหาชนในวงกว้าง และกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมลายลักษณ์
6. การสร้างประชาคมการวิจารณ์ จำเป็นต้องใช้เวลามากในการสร้างประชาคมการวิจารณ์ในรูปแบบซึ่งรู้จักกันในระดับสากล

จากการดำเนินการในช่วงเวลาดังกล่าว กิจกรรมการวิจารณ์ที่โครงการจัดทำขึ้นสามารถที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการวิจารณ์และการสร้างความตื่นตัวในเรื่องการวิจารณ์ให้แก่สังคมได้ในระดับหนึ่ง แต่ถ้าจะสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้เกิดขึ้นในสังคมในวงกว้างแล้ว อาจจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจากวงการศิลปะ วงการศึกษา วงการวิจารณ์ สื่อต่างๆ รวมไปถึงความร่วมมือจากผู้สนใจทั่วไปในสังคม ทั้งนี้ อาจจะต้องอาศัยเวลานานในการพัฒนาความเข้าใจและศักยภาพทางการวิจารณ์ให้เกิดในทุกระดับของสังคม ซึ่งโครงการฯ ได้เสนอแนะแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาการวิจารณ์ไว้แล้วข้างต้น อนึ่ง หากต้องการให้วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์เจริญและก่อตัวขึ้นอย่างแข็งแกร่งในสังคมไทยนั้น กิจกรรมด้านการวิจารณ์คงจะต้องทำควบคู่ไปกับการสนับสนุนให้มีการอ่านงานวิจารณ์ที่ทรงคุณภาพด้วย*

อรพินท์ คำสอน : ผู้สรุปข้อมูล

* หมายเหตุ ข้อมูลเบื้องต้นที่ใช้ในการวิเคราะห์รายงานกิจกรรมเชิงพัฒนาของโครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" ได้มาจากเอกสารต่างๆ ดังนี้ รายงานสรุปความก้าวหน้าของโครงการ, รายงานการประชุมประจำปี, ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบประเมินผล และ ข้อสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับเครือข่ายผู้ที่มาร่วมกิจกรรมของโครงการ

ตารางสรุปรายงานกิจกรรมเชิงพัฒนาของโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” (4 ม.ค. 2542 - 3 ม.ค. 2545)

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
1.	การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ				
	สาขาวรรณศิลป์				
	1.1 การวิจารณ์วรรณกรรม	ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ, อาจารย์เนติกา มาตะวิสุทธิ์, รศ.ดร. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, อาจารย์ชัยมิตร แสงกระจ่าง และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี	ศักดิ์ศรี มีสมสืบ นิคม รวยวา	30 กรกฎาคม-1 สิงหาคม 2542	คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม
	1.2 การวิจารณ์วรรณกรรม ครั้งที่ 2	ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ, อาจารย์เนติกา มาตะวิสุทธิ์, รศ. ดร. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และ อาจารย์ชัยมิตร แสงกระจ่าง		20 ตุลาคม 2542	มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
	1.3 Literary Criticism between East and West	Prof. Dr. Vidhagiri Ganesan		13-14 พฤษภาคม 2543	สถาบันเกอเธ่
	1.4 การเรียนการสอนวรรณกรรม	ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ, รศ.ดร. ดวงมน จิตรจำนงค์, ผศ. สุวรรณา เกียรติไกรเพชร และ ผศ. ธัญญา สังขพันธุ์		17-18 มีนาคม 2544	มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
	สาขาทัศนศิลป์				
	1.5 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1	ศ.ดร. วิรุณ ตั้งเจริญ, ศ. ก้องรุตพงษ์ศรี, ผศ. อัทธพล ตั้งโกลก, อาจารย์ สมศักดิ์ เขาวินดาพงษ์, ผศ. รุ่ง ชีระพิจิตร, ช่างศักดิ์ นิยมสุสรมณ์กุล และ ศิระ สุวรรณเสถ	ผลงานศิลปะในการแสดง ศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 45	17-19 ตุลาคม 2542	บ้านเจ้าพระยา ถนนพระอาทิตย์

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
	1.6 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2		บุรี เกนสาตุ, สมิต์ ฆมดีและ กฤษณะ จิตเนาวรัตน์	9-10 มิถุนายน 2544	มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
	สาขาศิลปะการละคร				
	1.7 การวิจารณ์ละครเวที เรื่อง "ถือผู้รักฉัน 2475"	คำถ่ม คุณะดิลก, รัตมี เมาเหลียง ทอง, นิเมศ พิพิธกุลและพินทิพย์ ลัดยัเพริตแพรว	ละครเวที เรื่อง "ถือผู้รักฉัน 2475"	5-7 มีนาคม 2542	สถาบันปรดิพทมนยงค์
	1.8 การวิจารณ์ละครเวที เรื่อง "สามสาวแสนดาน เล้ย"		ละครเวที เรื่อง "สามสาวแสนดาน เล้ย"	4 มีนาคม 2543	โรงละครมรดกใหม่
	1.9 Theatre Criticism	Mr. Gert Pfafferodt		5 - 6 เมษายน 2544	มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ
	สาขาสังคีตศิลป์				
	1.10 การวิจารณ์ดนตรีคลาสสิก	น.อ. วีระพันธ์ วอกกลาง, ร.น., วิทยา ตุมรสุนทร, กิตติคุณ สวดประเสริฐ, วรพล ภาณุจอนวีระ โยธิน, เฉลิมชัย ญัฐเศรษฐ์, ณรงค์ ชันทอง, Mr. Hikotaro Yazaki,ศิริพงษ์ ทิพย์ธัญ ศ.ดร. เจดนา นาควัชร, สดับพิณ รัตนเรือง, ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ และ บวรพงศ์ ศุกโสภณ	การแสดงดนตรีซอวง BSO ใน วันที่ 4 พฤษภาคม 2542	1 - 5 พฤษภาคม 2542	มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน และศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
	1.11 การวิจารณ์ดนตรีคลาสสิก ครั้งที่ 2	Associate Professor Jeffrey Gilliam และ Mr. Massimo Paris	การแสดงดนตรีซอวง BSO ใน วันที่ 29 กันยายน 2542	25 กันยายน 2542	มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
	1.12 การวิจารณ์ดนตรีคลาสสิก ครั้งที่ 3	Mr. Jeffrey Gilliam	Mr. Jeffrey Gilliam	10 ธันวาคม 2542	ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์
	1.13 จากสังคีตนิยมสู่สังคีตวิจารณ์	ผศ. พิชิต ชัยเสรี		11-12 กันยายน 2542	ท้องพระโรง มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
	1.14 การวิจารณ์ดนตรีไทย	รศ. ดร. สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์	การแสดงดนตรีไทยวง "เพื่อนรัก" และวงศิษย์सानะดุริยางค์	20 สิงหาคม 2543	สวามสมาคม
2.	การเสวนาร่วมกับนักวิจารณ์				
	2.1 สาขาวรรณศิลป์	สมพงษ์ ตรี (ดอกไม้ดำ), วชิระ ทองขัม (สุภาพ พิมพชน), พิชุแสงทอง (สายฝน ปฐมบรรณ), อรรถภาค เล้าจินาศรี (ภาคย์ จันทนัย), อัญชลี เอื้อกิจประเสริฐ (เอื้อ อัญชลี) และรวี สิริอัสระนันท์ (วาด ตรี)	27 กุมภาพันธ์ 2543	ห้องประชุมชั้น 2 สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	
	2.2 สาขาทัศนศิลป์	ถนอม ช่างกัณฑ์, มานิต ศรีวานิชภูมิ และไพศาล ชีรพงษ์วิชัยพร		18 กุมภาพันธ์ 2543	
	2.3 สาขาศิลปะการแสดง	ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ, ปวีตร บงกชารัตน์, นันทะวงษ์ สิริสุนทร, จักรชัย จันทศิริ, เกียรติศักดิ์ เดชะเกรียงไกร, ภัทร ด่านอุตรา และยุทธศักดิ์ จุมพลเสถียร		11 กุมภาพันธ์ 2543	ร้าน Hemlock ถนนพระอาทิตย์
	2.4. สาขาสังคีตศิลป์	รศ. ดร. ธวัชชัย นาควงษ์, ผศ.ดร. ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร, อาจารย์จุฬมณี สุทัศน์ ณ อยุธยา และอาจารย์สุรพล ธัญญวิบูลย์			
3.	3.1. การประชุมประจำปี 2542				
	3.1.1. สาขาวรรณศิลป์		ศักดิ์ศรี มีสมบัติ และอัศศิริ ธรรมโชติ	5 - 7 พฤศจิกายน 2542	มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินหรือผู้จัดงานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
3.1.2. สาขาทัศนศิลป์			ธเนศ อาวสินธุ์ศิริ และ นนท์ อุดกฤทธิ		
3.1.3. สาขาศิลปะการแสดง			ละครเรื่อง "Twelve Angry Men"		
3.1.4. สาขาสังเกตศิลป์			ดนตรีไทยเน้นเป็นการแสดงของวง มโหรีและวงปี่พาทย์ไปจนถึง ส่วนดนตรี กลาสสิกตะวันตกเป็นการแสดงดนตรี กลาสสิก โดย อาจารย์คณะดุริยางค ศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร Jeffrey Gilliam (เจฟฟรีย์) และทัศน นาควัระ (ไวโอลิน)		
3.2. การประชุมประจำปี 2543					
3.2.1. ภาควิชาการ					
- สาขาวรรณศิลป์		รศ. ดร. ดวงมณ จิตรจำนงค์			
- สาขาทัศนศิลป์		ผศ. สน สัมมาตัง			
- สาขาศิลปะการแสดง		อาจารย์ ดร. จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์			
- สาขาสังเกตศิลป์		รศ. ดร. ธวัชชัย นาควงษ์			
3.2.2. ภาควิชาปฏิบัติ					
- สาขาวรรณศิลป์		ไพโรจน์ทร์ ขางงามและประชาคม สุนชัย			
- สาขาทัศนศิลป์			นิทรรศการศิลปะ "กาละเหต"		
- สาขาศิลปะการแสดง			ละครเวที เรื่อง "ทางเลือก"		

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กล้วยน้ำไท

18 - 20 พฤศจิกายน 2543

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
	- สาขาสังคีตศิลป์		การแสดงดนตรีไทยนั้น เป็นการ แสดง "การประชันวงปี่พาทย์ไม่ แจ้งระหว่างวงดุริยางค์ระบับ กับวง นำท่งมโหรี ส่วนดนตรี กลาสสิกตะวันตกนั้นเป็นการ แสดงดนตรีกลาสสิกตะวันตก โดยทัศนนา นาควิริยะและศิริพงษ์ ทัพย์ชัย	18 - 20 พฤศจิกายน 2543	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กล้วยน้ำไท
	3.3. การประชุมแสดงผลการวิจัย				
	3.3.1 สาขาวรรณศิลป์	ผศ. สุวรรณ เกียรติไกรเพชร			
	3.3.2 สาขาทัศนศิลป์	อาจารย์ ดร. สายันห์ แดงกลม			
	3.3.3 สาขาศิลปะการละคร	อาจารย์ ดร. จิพร วิทยศักดิ์พันธุ์		1 - 2 ธันวาคม 2544	มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม
	3.3.4. สาขาสังคีตศิลป์	อาจารย์สตีเฟ่น รัตน์เรือง			
4	การบรรยายและเสวนา				
	สาขาสังคีตศิลป์				
	4.1 "The Relationship between Word and Music and Its Pedagogical Implications"	Prof.. Roland Baldini		19 กุมภาพันธ์ 2543	คณะดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดลิ่งชัน
	4.2 "ดนตรีกลาสสิกในประเทศไทย"	Mr. Tetsuya Watanabe		1 กรกฎาคม 2543	มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
	4.3. "ทัศนะจากผู้จัดรายการดนตรีกลาสสิก"	อาจารย์สัสม เอี่ยมสรรพางค์ อาจารย์สตีเฟ่น รัตน์เรือง และ บรรพชนธ์ ศุภโสภณ		1 ตุลาคม 2543	มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน
	4.4 "วิทยุเทศาตรีกับความงาม"	ผศ. เอกศักดิ์ บุคตะนันท์		9 กุมภาพันธ์ 2544	ห้อง 413 คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จักรพงษ์

ที่	รายการ	วิทยากร	ศิลปินรับเชิญ/งานต้นแบบ	วันที่	สถานที่
-----	--------	---------	-------------------------	--------	---------

45 7 น. 30 น. 1 ชั่วโมง

น. 30 น. 1 ชั่วโมง 1 ชั่วโมง

รายงานบทวิเคราะห์เครือข่ายผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย

"การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย"

2542-2544

จากกิจกรรมการประชุม สัมมนา และการบรรยายที่โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" ได้จัดขึ้นตั้งแต่เริ่มโครงการในวันที่ 3 มกราคม 2542 - มกราคม 2545 รวมทั้งสิ้น 27 รายการ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 896 คน กลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย วิทยากรผู้เชี่ยวชาญและผู้ร่วมสัมมนาทั้งชาวไทยและต่างประเทศซึ่งได้จำแนกประเภทดังตารางข้างล่างนี้

ตารางจำแนกประเภทผู้เข้าร่วมกิจกรรม โครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย"

3 ม.ค. 2542 - 4 ม.ค. 2545

ประเภทผู้เข้าร่วมสัมมนา									
ชาวต่างประเทศ				ชาวไทย					
		นักวิชาการ/อาจารย์ ระดับอุดมศึกษา		อาจารย์ โรงเรียน มัธยม ศึกษา	นิสิตนัก ศึกษา ระดับ ปริญญาตรี	นิสิตนัก ศึกษา ระดับ ปริญญาโท	ผู้สนใจทั่วไป		
							สื่อมวลชน	ผู้แทน สกว.	อื่นๆ
วิทยากร	ผู้เข้าร่วม สัมมนา	วิทยากร	ผู้เข้าร่วม สัมมนา						
7 คน	12 คน	34 คน	238 คน	15 คน	150 คน	64 คน	16 คน	6 คน	354 คน

จากตารางจำแนกประเภทผู้เข้าร่วมกิจกรรมข้างต้นจะเห็นได้ว่า เครือข่ายของโครงการวิจัย ๔ นั้น มีความหลากหลาย กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นนักวิชาการมีจำนวนกว่า 200 คน ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการระดับอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน อันรวมไปถึงนักวิชาการจากสถาบันราชภัฏทั่วประเทศ อาจารย์ระดับโรงเรียนมัธยม นิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาตรี สื่อมวลชน ผู้สร้างงาน นักวิจารณ์และศิลปิน รวมไปถึงผู้ร่วมสัมมนาจากหลากหลาย

สาขาอาชีพที่มีได้อยู่ในวงวิชาการโดยตรง แต่เป็นผู้ที่มีความสนใจต่อศิลปะ การวิจารณ์ศิลปะ และ วิชาการทางด้านศิลปะ ความสนใจดังกล่าวจึงจัดเป็นความสนใจส่วนบุคคล

ทั้งนี้ ตารางข้างต้นได้รวมถึงวิทยากรและผู้ร่วมอภิปรายที่ได้รับเชิญจากโครงการฯ แต่อย่างไรก็ตาม มิได้หมายรวมถึงผู้วิจัยในโครงการฯ ที่เป็นวิทยากรในบางกรณี อาทิ สัมมนาเชิงปฏิบัติ "การวิจารณ์วรรณกรรม" อันเป็นกิจกรรมอันดับที่ 3¹ โดยมี ศ. ดร. เจตนา นาควัชระ ศ.ดร. สดชื่น ชัยประสาธน์ และรศ.ดร. ดวงมน จิตรจันทน์ เป็นวิทยากร หรือ รายการสนทนาว่าด้วยดนตรีคลาสสิกโดยมี ศ.ดร. เจตนา นาควัชระ อาจารย์ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ และบวรพงศ์ ศุภโสภณ เป็นวิทยากรหลัก และมีวิทยากรรับเชิญในบางครั้ง² หรือ การบรรยาย "ดนตรีวิจารณ์ดนตรี" ซึ่งเป็นกิจกรรมครั้งที่ 24³ โดยมี อาจารย์รังสิพันธุ์ แข็งขัน ผู้วิจัยสาขาสังคมศิลปเป็นวิทยากร เป็นต้น

ในบางกรณี มีการปรับเปลี่ยนบทบาทกันระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับวิทยากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอาจทำหน้าที่เป็นวิทยากร แต่ในอีกกิจกรรมหนึ่งก็ทำหน้าที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องชี้ให้เห็นถึงข้อมูลผู้เข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะที่เป็นสถิติในแง่ความถี่ ดังจะเห็นได้จากผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนหนึ่งเป็นบุคคลกลุ่มเดิมที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการมาแล้ว ดังสถิติผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางโครงการฯ ได้จัดมาทั้งสิ้น 27 ครั้ง ในรอบระยะเวลาการดำเนินงาน 3 ปี ปรากฏว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับทางโครงการฯ ตั้งแต่สองครั้งขึ้นไปมีจำนวนกว่า 100 คน ดังตารางสถิติการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ ปี 2542-2545 ที่ได้นำเสนอข้างท้ายนี้

สถิติการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ ปี 2542-2545

จำนวน 896 คน	จำนวนครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรม												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	739	101	14	18	6	1	7	-	9	-	-	-	1
กิจกรรมจำนวน 27 ครั้ง													

จากสถิติเครือข่ายของกิจกรรมการวิจารณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การวิจารณ์น่าจะสร้างให้เกิดขึ้นได้ในสังคมไทย เครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งเป็นคนกลุ่มเดิม เพราะการติดต่อระหว่างโครง

¹ วันที่ 30 กรกฎาคม-1 สิงหาคม 2542 ณ ห้อง 1202 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม

² กิจกรรมดังกล่าวได้จัดขึ้น 5 ครั้ง ณ มูลนิธิวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน วันเสาร์ เวลา 10.00-12.00 น.

³ วันที่ 20 กรกฎาคม 2544 ณ ห้อง 412 คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

การฯ กับผู้ที่เคยร่วมกิจกรรมโดยมีจดหมายข่าวที่ทางโครงการฯ ได้รับการส่งไปให้ผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมโดยตรงเป็นระยะๆ และข่าวการจัดกิจกรรมส่วนหนึ่งได้รับความร่วมมือจากสื่อมวลชน กล่าวคือ หนังสือพิมพ์ อันรวมทั้งหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในประเทศไทย นิตยสาร วารสาร รวมไปถึงสถานีวิทยุกระจายเสียงทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในประเทศไทย แต่หากจะกล่าวว่าเครือข่ายของกิจกรรมนั้นเกิดขึ้นจากความร่วมมือจากสถาบันสื่อมวลชนเป็นหลักนั้นเห็นจะเป็นสิ่งที่กล่าวไม่ได้เต็มที่นัก เพราะข่าวที่สื่อมวลชนได้เผยแพร่ให้นั้น มักจะเป็นข่าวที่เผยแพร่เพียงครั้งเดียว ดังนั้น การติดต่อสื่อสารระหว่างโครงการฯ กับเครือข่ายที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปในรูปของ “มนุษย์สัมผัสมนุษย์” คือเป็นการบอกกล่าวผ่านผู้ที่ติดต่อกันอยู่เป็นประจำแล้ว ซึ่งนับได้ว่าการติดต่อระหว่างโครงการกับกลุ่มเป้าหมายโดยตรงมากกว่าที่จะเป็นการสื่อความสื่อมวลชน

นอกจากสื่อมวลชนจะมีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการฯ แต่เพียงน้อยแล้ว เราจะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฯ ตลอดระยะเวลา 3 ปี จากผู้เข้าร่วมกิจกรรม 896 คน มีจำนวนเพียง 16 คนเท่านั้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า สื่อมวลชนเป็นกลุ่มที่มักจะให้ความสนใจน้อยต่อกิจกรรมของโครงการโดยเฉพาะในแง่ของการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งอันที่จริงสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์เป็นองค์กรที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการวิจารณ์ลายลักษณ์ ความสนใจของสื่อมวลชนกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมักจะเป็นความสนใจระดับบุคคลที่ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นความสนใจในระดับของ “สถาบัน” แต่อย่างใด อันที่จริงสื่อมวลชนมีบทบาทต่อการวิจารณ์ลายลักษณ์ แต่วิธีการกระตุ้นความสนใจด้านศิลปะให้แก่สื่อมวลชนนั้นยังคงต้องหาทางออกต่อไป ซึ่งอาจต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพราะหน้าที่หนึ่งของสื่อมวลชน คือ นอกจากให้ความบันเทิงแก่สังคมแล้วยังมีหน้าที่นำเสนอสาระและความรู้ต่างๆ อันรวมไปถึงความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมด้วย เพราะการที่สื่อมวลชนให้ความสนใจน้อยต่อศิลปะและวัฒนธรรมนั้นมีผลต่อการขยายวงการวิจารณ์ด้วย ดังที่เราจะเห็นได้จากการที่สื่อมวลชนลดพื้นที่การตีพิมพ์บทวิจารณ์ศิลปวัฒนธรรมลง⁴

ในส่วนกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนใจมักจะเป็นไปในรูปของการบรรยายเชิงทฤษฎีและการบรรยายประเภทให้ความรู้มากกว่าการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสดงความคิดเห็นในรูปของวัฒนธรรมลายลักษณ์เป็นสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมักหลีกเลี่ยง ดังที่เราจะเห็นได้ว่าหากเป็นสัมมนาเชิงปฏิบัติการ มักจะมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งที่ยื่นความจำนงขอเข้าร่วมกิจกรรมเฉพาะในส่วนที่เป็นการบรรยาย การที่ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจกิจกรรมการบรรยาย ให้ความรู้เชิงทฤษฎี โดยวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ เช่น การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “การเรียนการสอนการวิจารณ์วรรณกรรม” มีผู้ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 168 คน แต่หากเป็นกิจกรรมที่ต้องการความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ที่เป็นลายลักษณ์ จะมีผู้ให้ความสนใจ

⁴ ดูบทประมินบทวิจารณ์ผู้วิจัยโดย ผศ. สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร เพื่อเปรียบเทียบ

กรรมหรือไม่ เพราะหากรักษาเครือข่ายที่มีอยู่และพัฒนาความสามารถในการวิจารณ์ต่อไป ผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็อาจสร้างเครือข่ายการวิจารณ์ของตนเองต่อไปและเครือข่ายดังกล่าวจะเชื่อมโยงกันเองโดยอัตโนมัติ

จากสถิติของการที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ จำนวนมากกว่าครึ่งเป็นนักวิชาการในวงการการศึกษา รวมไปถึงนิสิตนักศึกษาที่เป็นหน่วยหนึ่งของสถาบันการศึกษา แต่บทวิจารณ์ที่เกิดขึ้นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการก็ยังจัดว่าเป็นจำนวนที่น้อยมากอยู่ กล่าวคือ บทวิจารณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกจากทางโครงการให้ตีพิมพ์อยู่เพียง 2 รายการเท่านั้น⁵ และหนึ่งในนั้นเป็นนิสิตคณะศิลปกรรมศาสตร์ เป็นที่น่าสังเกตได้ประการหนึ่งว่า จากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 896 คน สามารถสร้างนักวิจารณ์ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาได้เพียงคนเดียว และยังไม่มีพบบทวิจารณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างงานอย่างสม่ำเสมอ สาเหตุหนึ่งที่สถาบันการศึกษาให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรม คือ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมที่โครงการฯ จัดมาเสริมในเนื้อหาวิชาต่างๆ ในชั้นเรียน แต่การปลูกฝังการสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ลายลักษณ์จึงถือว่ายังไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งในแง่นี้ก็ยังเป็นประเด็นที่น่าสงสัยว่า การวิจารณ์เป็นความสามารถเฉพาะตัวที่ไม่อาจปลูกฝังและสร้างเสริมได้กระนั้นหรือ นอกจากนั้น หลักสูตรที่ใช้ในการสอนการวิจารณ์ศิลปะก็มีได้เป็นเครื่องประกันคุณภาพของการวิจารณ์ และไม่สามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการวิจารณ์ลายลักษณ์ได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งในส่วนนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องหาทางแก้ไขต่อไป

ความหลากหลายในด้านของอาชีพการงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ เป็นสิ่งที่สังเกตได้จากสถิติของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฯ ผู้ที่มีได้ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะหรือการวิจารณ์ศิลปะโดยตรงจะให้ความสนใจในกรเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยฯ อาทิ เจ้าหน้าที่สถานทูต 1 คน นักแปล 1 คน ผู้ที่ทำงานในโรงพยาบาล 1 คน ทนายความ 1 คน และพนักงานธนาคาร 11 คน เป็นที่น่าสังเกตว่า ศิลปะและการวิจารณ์ศิลปะมิใช่เอกสิทธิ์ของผู้ที่มีความรู้ด้านศิลปะหรือการวิจารณ์อย่างเป็นระบบแต่อย่างใด แต่เป็นที่สนใจของมหาชนทั่วไปในสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน

เป็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งว่าผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนหนึ่งจะมี 2 สถานภาพ เช่น เป็นทั้งอาจารย์และเป็นทั้งนักศึกษาระดับปริญญาโท นักวิชาการจำนวนหนึ่งเป็นทั้งศิลปินและนักวิจารณ์ไปในเวลาเดียวกันด้วย การที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ มีสถานภาพมากกว่าหนึ่งสถานภาพ อาจเป็นการช่วยชี้ให้เห็นถึงปัญหาของวงการได้แจ่มชัดยิ่งขึ้นเสียด้วยซ้ำ สถานภาพของผู้เข้าร่วมสัมมนาจึงมีส่วนที่ชี้ให้เห็นถึงสภาพของวงการวิจารณ์ไทยได้ในระดับหนึ่ง

⁵ สิทธิเมศ แดนเดิม. "ทัศนาควาระ กับไวโอลินคอนแชร์โตของเบโซเฟน." ใน ผู้จัดการรายวัน.

(พฐ 11 ส.ค. 2542) : 22.

สุกัญญา ราชฤทธิ์. "คิดดุริยางค์ถวายชัย". ใน ผู้จัดการรายวัน. (พฐ 29 ก.ค. 42) : 12.

อาจกล่าวได้ว่า ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายของการจัดกิจกรรมการวิจัยนั้น ไม่สามารถหลีกเลี่ยงกิจกรรมการวิจัยแบบมุขปาฐะเป็นกิจกรรมที่อยู่คู่กับสังคมได้ แต่จำเป็นต้องหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการการบันทึกการวิจัยมุขปาฐะนั้นให้เป็นลายลักษณ์ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยมีการวิจัย แต่วัฒนธรรมความเกรงใจอันเป็นวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมอาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการวิจัยลายลักษณ์หรือไม่ เวลาและกิจกรรมส่งเสริมการวิจัยเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นสัจธรรมของสังคมไทยข้อนี้ต่อไป

ศศิธร เหลืองจินดา
ผู้วิเคราะห์